

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КООМЧУЛУКТУ ӨНУКТҮРҮҮ ЖАНА ИНВЕСТИЦИЯЛОО
АГЕНТСТВОСУ**

КООМДОШТУКТАРДЫН ДЕМИЛГЕСИ БОЮНЧА УЛУТТУК ДОЛБООР

**ЭКОЛОГИЯЛЫК АСПЕКТИЛЕРГЕ ЖАНА ДҮЙНӨЛҮК БАНКТЫН
СТАНДАРТТАРЫНА БАСЫМ ЖАСАГАН СОЦИАЛДЫК-ЭКОЛОГИЯЛЫК
БАШКАРУУ**

ЭПРО/БТлер үчүн колдонмо

МАЗМУНУ

<u>КЫСКАРТУУЛАР:</u>	Ошибка! Закладка не определена.
<u>ТРЕНИНГДИН МАКСАТТАРЫ ЖАНА МИЛДЕТТЕРИ:</u> ...	Ошибка! Закладка не определена.
<u>1-сессия: Социалдык-экологиялык башкаруу (СЭБ)</u>	5
<u>2-сессия: Кыргыз Республикасынын нормативдик-укуктук актылары</u>	5
<u>3-сессия: Дүйнөлүк банктын экологиялык жана социалдык саясаттары жана стандарттары</u>	6
<u>4-сессия: Экологиялык жана социалдык скрининг.</u>	7
<u>5-сессия: Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы (ПУОСС).</u>	8
<u>6-сессия: Чек-лист (ПУОС)</u>	Ошибка! Закладка не определена.
<u>7-сессия: Мониторинг жана отчеттуулук</u>	Ошибка! Закладка не определена.
<u>8-сессия: Кайтарым байланыш механизми (КБМ)</u>	Ошибка! Закладка не определена.
<u>Кабыл алынгыс иштердин тизмеси тренингди жыйынтыктоо</u>	Ошибка! Закладка не определена.

АББРЕВИАТУРЫ

Кыскартма

Толук кыргызча аталышы

АА	Айыл аймак
АӨ	Айыл өкмөтү
АЧСЧБП	Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы
БТ	Бизнес-тренер
ЖТ	Жумушчу топ
ЖФ	Жаш фасилитатор
СЭУ	Социалдык-экологиялык башкаруу
СЭС	Социалдык жана экологиялык стандарттар
СЭБАД	Социалдык-экологиялык башкаруунун алкактык документи
ЭжС скрининг	Экологиялык жана социалдык скрининг
КБМ	Кайтарым байланыш механизми
КДУД	Коомдоштуктардын демилгеси боюнча улуттук долбоор
ЭПРО	Коомчулуктун өнүгүүсүн колдоо боюнча эксперт (Эксперт по поддержке развития общин)

КИРИШУУ

Бул окутуу модулу Коомдоштуктардын демилгеси боюнча улуттук долбоор КДУД (мындан ары - НПИС) долбоорунун бенефициарларын окутууда ЭПРО/бизнес тренерлерди даярдоо үчүн түзүлгөн.

ТРЕНИНГДИН МАКСАТЫ

НПИСтин бардык этаптарында экологиялык жана социалдык туруктуулукту камсыз кылуу, ошондой эле катышуучуларды экологиялык жана социалдык башкаруунун теориялык негиздери, таасирди баалоо, мыйзамдык талаптар жана Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы АЧСЧБП (мындан ары - ПУОСС) инструменттери менен тааныштыруу.

ТРЕНИНГДИН МИЛДЕТТЕРИ

- Социалдык-экологиялык башкаруунун негиздери менен таанышуу;
- Айлана-чөйрөнү коргоо боюнча улуттук мыйзамдар менен таанышуу;
- Дүйнөлүк банктын негизги социалдык жана экологиялык талаптары;
- Социалдык-экологиялык башкаруунун практикалык көндүмдөрүн калыптандыруу, долбоор үчүн айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу пландарын (ПУОСС) даярдоо.

КҮТҮЛҮҮЧҮ НАТЫЙЖАЛАР

Тренингдин аягында катышуучулар:

- социалдык-экологиялык башкаруу боюнча зарыл теориялык маалыматтарга жана практикалык көндүмдөргө ээ болушат;
- долбоорлорду ишке ашырууда негизги социалдык жана экологиялык тобокелдиктерди аныктоону билишет;
- курчап турган жана социалдык чөйрөгө тийгизген таасирди алдын ала баалоону жүргүзө алышат;
- таасирди азайтуучу жана алдын алуучу чараларды пландаштыра алышат.

ТРЕНИНГДИН КАТЫШУУЧУЛАРЫ

Жумушчу топтор, Айыл окмот кызматкерлери, жаш фасилитаторлор жана башка кызыкдар тараптар (мындан ары – Тренингдин катышуучулары).

Катышуучулар тренингдин регламенти жана талаптары жөнүндө алдын ала, мүмкүн болсо тренинг башталганга чейин бир нече күн мурун кабардар болушу керек. Айрыкча, бардык сессияларга милдеттүү түрдө катышуу талап кылынары жана сабактарды өткөрүп жиберүүгө жол берилбестиги белгилениши зарыл.

Экологиялык жана социалдык башкаруу боюнча МОДУЛЬ

1-сессия: Социалдык-экологиялык башкаруу (СЭБ)	
Социалдык-экологиялык башкаруу (СЭБ)	<p>Социалдык-экологиялык башкаруу (СЭБ)</p> <p>Коомдоштуктардын демилгеси боюнча улуттук долбоор (НПИС) ишке ашыруунун бардык циклинин жүрүшүндө экологиялык жана социалдык туруктуулукту камсыз кылуу.</p> <p>Катышуучуларга экологиялык жана социалдык башкаруунун теориялык негиздерин, айлана-чөйрөгө таасирди баалоону, ошондой эле жаратылышты пайдалануунун укуктук негиздерин тааныштыруу.</p> <p>Катышуучуларда Дүйнөлүк банктын Социалдык-экологиялык стандарттарынын талаптары жана алардын НПИС алкагында колдонулушу тууралуу түшүнүк калыптандыруу.</p> <p>Чакан долбоорлорду экологиялык жана социалдык скринингден өткөрүү жол-жоболору жана тобокелдик деңгээлдерин аныктоо менен тааныштыруу.</p> <p>Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу пландарын (ПУОСС) жана Айлана-чөйрөнү башкаруу планы (ПУОС) чек-листтерин иштеп чыгууга жана колдонууга үйрөтүү.</p> <p>СЭБ алкагында АРИСтин, ЭПРОнун, жумушчу топтордун жана АОтун ролу менен жоопкерчилигин түшүндүрүү.</p> <p>Типтүү экологиялык жана социалдык тобокелдиктерди аныктоо жана аларды жумшартуу чараларын тандоо боюнча көндүмдөрдү өнүктүрүү.</p> <p>Коомдук угуулардын, маалыматты ачыкка чыгаруунун жана Кайтарым байланыш механизминин (КБМ) иштешинин жол-жоболорун түшүнүүнү камсыз кылуу.</p> <p>Долбоорлорду пландаштырууда жана ишке ашырууда туруктуу жана климатка туруктуу өнүгүү принциптерин киргизүүгө көмөктөшүү.</p>
2-сессия: Кыргыз Республикасынын нормативдик-укуктук актылары	
Улуттук мыйзам чыгаруу жана жөнгө салуу базасы	<p>КРда айлана-чөйрөнү коргоо, эмгек жана техникалык коопсуздук маселелерин жөнгө салуучу негизги ченемдик укуктук актылар төмөндө келтирилген: <i>КР Конституциясы</i> – бүткүл мыйзамдык базанын негизи. Конституция бардык жарандардын жашоо жана ден соолук үчүн жагымдуу экологиялык чөйрөгө укугун жана жаратылышты пайдалануу чөйрөсүндөгү аракеттерден улам ден соолукка же мүлккө келтирилген зыяндын ордун толтуруу укугун карайт. <i>КР «Айлана-чөйрөнү коргоо жөнүндө»</i> мыйзамы – коом менен жаратылыштын өз ара аракеттенүү чөйрөсүндөгү коомдук мамилелерди ар тараптуу жөнгө салуунун негизи болуп саналат. Мыйзам айлана-чөйрөнү коргоонун базалык принциптерин белгилейт жана айлана-чөйрөнүн сапатын ченемдештирүү, өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактарын аныктоо, жаратылыш ресурстарын башкаруунун эрежелерин жана тартибин белгилөө, айлана-чөйрөгө мониторинг жүргүзүү жана көзөмөлдөө системасын киргизүү, ошондой эле өзгөчө кырдаалдар келип чыкканда жооп кайтаруу жол-жоболорун күчөтүү бөлүгүндө айлана-чөйрөнү коргоону камсыз кылуу боюнча чараларды аныктайт. Мыйзам мамлекеттик экологиялык экспертизанын оң корутундусу жок жаратылышты пайдаланууга</p>

байланышкан долбоорлорду каржылоого жана ишке ашырууга тыюу салат.

КР «Экологиялык экспертиза жөнүндө» мыйзамы – чарбалык жана башка ишмердүүлүктүн экологиялык талаптарга шайкештигин камсыз кылат. Мыйзам айлана-чөйрөгө таасир этиши мүмкүн болгон долбоорлорго, анын ичинде техникалык-экономикалык негиздемеге жана курулушка, реконструкциялоого, кеңейтүүгө, техникалык кайра жабдууга долбоордук документтерге, ошондой эле сметалык наркына, ведомстволук таандыгына жана менчик түрүнө карабастан, мындай таасир этиши мүмкүн болгон башка долбоорлорго карата колдонулат. Мыйзам долбоордун демилгечисин мамлекеттик экологиялык экспертиза жүргүзүү үчүн долбоорго жана анын айлана-чөйрөгө тийгизген таасирине байланыштуу зарыл документтерди берүүгө милдеттендирет. Айлана-чөйрөнү коргоо жана токой чарбасы мамлекеттик агенттигинин эксперттик комиссиясы берилген документтерди кароого жооптуу. Долбоорду каржылоо же ишке ашыруу үчүн мамлекеттик экологиялык экспертизанын оң корутундусу талап кылынат. Терс корутунду долбоорду ишке ашырууга тыюу салууга алып келет.

Кыргыз Республикасында экологиялык экспертизанын эки түрү жүргүзүлөт: мамлекеттик жана коомдук (коомдук экологиялык экспертизанын корутундусу сунуш берүүчү мүнөзгө ээ). *КРнын "Кыргыз Республикасында экологиялык коопсуздукту камсыз кылуу боюнча жалпы техникалык регламент жөнүндө"* мыйзамы – продукцияны өндүрүү, сактоо, ташуу жана утилдештирүү процесстери үчүн чарбалык жана башка иштерди долбоорлоодо жана ишке ашырууда экологиялык коопсуздукту камсыз кылууга жалпы талаптарды белгилейт. Мыйзам экологиялык экспертизага тийиш болгон чарбалык иштин түрлөрүн жана алардын кооптуулук категорияларын (I, II жана III) белгилейт, алар айлана-чөйрөнү булгоо көлөмүнө, атмосферага чыгарылган, жер бетине же суу объектилерине ташталган, ошондой эле жайгаштырылган калдыктардын көлөмүнө жана зыяндуу заттардын түрлөрүнө жараша аныкталат. Кооптуулук категориясы чарбалык жана башка иштин субъектиси тарабынан берилген маалыматтын негизинде мамлекеттик ыйгарым укуктуу орган тарабынан аныкталат.

Кыргыз Республикасындагы айлана-чөйрөгө тийгизүүчү таасирди баалоо тартиби жөнүндө жобо (КР Өкмөтүнүн 2015-жылдын 13-февралындагы № 60 токтому менен бекитилген) – пландаштырылган ишмердүүлүктүн айлана-чөйрөгө тийгизүүчү таасирин баалоо тартибин белгилейт. Айлана-чөйрөгө тийгизүүчү таасирди баалоо (мындан ары – ОВОС) төмөнкү этаптардан турат: (1) ОВОС ту жүргүзүү жөнүндө чечим, (2) алдын ала ОВОС (долбоордун ТЭОсунун негизинде), (3) ОВОС (долбоордук документтердин негизинде – долбоор, жумушчу долбоор) жана (4) долбоордон кийинки талдоо (ишмердүүлүк башталгандан бир жылдан кийин жүргүзүлөт). Жободо көрсөтүлгөн айлана-чөйрөгө тийгизүүчү таасири анча чоң эмес объекттер боюнча экологиялык кесепеттер жөнүндө гана арыз толтурулат. *КР "Өндүрүш жана керектөө калдыктары жөнүндө" мыйзамы* – өндүрүш жана керектөө калдыктарын түзүү, чогултуу, сактоо, пайдалануу, зыянсыздандыруу, ташуу жана көмүү, мамлекеттик башкаруу, көзөмөл жана калдыктар менен иштөө чөйрөсүндөгү контролдоо процессинде келип чыгуучу мамилелерди жөнгө салат. өндүрүш жана керектөө калдыктарынын айлана-чөйрөгө жана адамдын ден соолугуна тийгизген терс таасиринин алдын алуу,

ошондой эле аларды чийки заттын кошумча булагы катары чарбалык жүгүртүүгө максималдуу тартуу.

"Мыйзамга ылайык, юридикалык жана жеке жактардын таштандылар менен иштөөгө байланышкан ишмердүүлүгү "Лицензиялоо жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык лицензияланууга тийиш. КР "Атмосфералык абаны коргоо жөнүндө" Мыйзамы – атмосфералык абанын тазалыгын камсыз кылууга жана анын сапатын жакшыртууга, абанын сапатына химиялык, физикалык, биологиялык жана башка таасирлердин алдын алууга жана жумшартууга багытталган КРнын негизги принциптерин аныктайт. Мыйзамга ылайык, подрядчы таштандыларды бузуу же куруу, ошондой эле ташуу жана убактылуу сактоо боюнча иш-чараларды жүргүзүүдө чанды жана абага башка заттардын чыгышын минималдаштырууга милдеттүү. КР "Өндүрүштүк кооптуу объекттердин өнөр жайлык коопсуздугу жөнүндө" Мыйзамы – кооптуу өндүрүштүк объекттерди коопсуз эксплуатациялоону камсыз кылуунун укуктук, экономикалык жана социалдык негиздерин аныктайт жана кооптуу өндүрүштүк объекттердеги авариялардын алдын алууга жана кооптуу өндүрүштүк объекттерди эксплуатациялаган юридикалык жактардын аталган авариялардын кесепеттерин локализациялоого жана жоюуга даярдыгын камсыз кылууга багытталган."

КР Мыйзамы «Өнөр жай коопсуздугу жөнүндө» техникалык регламенти – өнөр жай коопсуздугу жаатындагы техникалык жөнгө салуунун негизги жоболорун аныктайт, кооптуу өндүрүш объектилеринде авариялардын алдын алууга жана уюмдардын алардын кесепеттерин локалдаштырууга даярдыгын камсыз кылууга багытталган. КР Мыйзамы «Өрт коопсуздугун камсыз кылуу жөнүндө» – жарандардын өмүрүн жана ден соолугун, жеке жана юридикалык жактардын мүлкүн, мамлекеттик жана муниципалдык мүлктү өрттөн коргоого багытталган, өрт коопсуздугу жаатындагы техникалык жөнгө салуунун негизги жоболорун аныктайт жана продукцияга, коргоо объекттерине, анын ичинде имараттарга жана курулмаларга, өндүрүш объектилерине, өрт-техникалык продукцияга жана жалпы багыттагы продукцияга өрт коопсуздугунун жалпы талаптарын белгилейт. КР Мыйзамы «Жайыттар жөнүндө» – жайыттарды экономикалык жактан туруктуу пайдаланууну камсыз кылуу максатында иштелип чыккан. Аларды эксплуатациялоодо жергиликтүү жамааттарды тартууга жана алардын катышуусун болжолдогон ыкма колдонулган. «Жайыттар жөнүндө» мыйзамы жайыттарды туруктуу башкаруу үчүн юридикалык негизди камсыз кылууга, үч деңгээлдүү башкарууну жоюуга жана бардык функцияларды жана ыйгарым укуктарды айыл өкмөтүнө өткөрүп берүүгө тийиш.

Химиялаштыруу жана өсүмдүктөрдү коргоо жөнүндө мыйзам – калктын, жаныбарлардын ден соолугун, айлана-чөйрөнү коргоо, топурактын, өсүмдүк жана жаныбар азыктарынын булганышынын кесепеттерин алдын алуу же жоюу максатында химиялаштыруунун жана өсүмдүктөрдү коргоонун укуктук, экономикалык, экологиялык, социалдык жана уюштуруу негиздерин аныктайт. Мыйзамды ишке ашыруу үчүн КР Өкмөтүнүн 2001-жылдын 27-июлундагы № 376 токтому менен "Айрым коркунучтуу химиялык заттардын жана пестициддердин айлана-чөйрөгө жана калктын ден соолугуна тийгизген терс таасиринен коргоо боюнча чаралар жөнүндө" токтому кабыл алынып, колдонууга туюу салынган же катуу чектелген химиялык заттардын жана

	<p>пестициддердин тизмеси бекитилген. "Химиялаштыруу жана өсүмдүктөрдү коргоо жөнүндө" мыйзамдын 3-беренесине ылайык, каттоо сыноолорунан өтпөгөн жана КРда колдонууга уруксат берилген пестициддердин жана агрохимикаттардын тизмесине кирбеген пестициддерди жеткирүүгө жана колдонууга тыюу салынат. Ошондой эле КР Өкмөтүнүн "Кыргыз Республикасында 2011 - 2019-жылдарга колдонууга уруксат берилген пестициддердин жана агрохимикаттардын мамлекеттик каталогун бекитүү жөнүндө" токтому кабыл алынган.</p> <p>Коомдук саламаттыкты сактоо жөнүндө мыйзам – анын негизги милдеттери калктын саламаттыгын сактоо; КР жарандарынын сергек жашоо образын калыптандыруу, жугуштуу жана жугуштуу эмес оорулардын алдын алуу болуп саналат. Медициналык калдыктар менен иштөө тартиби (КР Өкмөтүнүн 2019-жылдын 30-декабрындагы № 719 токтому менен бекитилген) калктын санитардык-эпидемиологиялык бакубаттуулугун камсыз кылуу, адамдын ден соолугуна жана айлана-чөйрөгө зыяндуу таасирин алдын алуу, саламаттыкты сактоо уюмдарынын калдыктары менен иштөө эрежелерин өркүндөтүү жана системалаштыруу максатында иштелип чыккан жана менчик түрүнө карабастан медициналык уюмдар үчүн арналган.</p>
3-сессия: Дүйнөлүк банктын экологиялык жана социалдык саясаттары жана стандарттары	
<p>Дүйнөлүк банктын социалдык-экологиялык принциптери жана стандарттары</p>	<p>Дүйнөлүк Банктын Социалдык-экологиялык принциптери жана Стандарттары</p> <p>Дүйнөлүк Банк 2016-жылы социалдык жана экологиялык коопсуздукту чыңдоо максатында Социалдык-экологиялык принциптерди (СЭП) кабыл алган. Бул система ДБ каржылаган бардык долбоорлордо адамдардын укуктарын, жашоо шартынын коопсуздугун жана айлана-чөйрөнүн абалын коргоого багытталган.</p> <p>СЭП төмөнкү үч негизги элементтен турат:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Туруктуу өнүгүү концепциясы 2. Социалдык-экологиялык саясат (СЭП саясаты) 3. 10 Социалдык-экологиялык стандарт (СЭС) <p>Бул документтер өлкөлөрдөн төмөнкүлөрдү талап кылат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • социалдык жана экологиялык таасирлерди алдын ала баалоо, • калк менен ачык жана маанилүү консультациялар өткөрүү, • зыян тарткан жарандардын жашоо каражаттарын калыбына келтирүү, • экологиялык жана социалдык тобокелдиктерди туура башкаруу. <p>Ошондой эле долбоор (Айлана-чөйрөнү коргоо, саламаттык сактоо жана эмгек) көрсөтмөлөрүн сактайт — алар экологиялык коопсуздук, саламаттык, эмгек коопсуздугу жана өндүрүштүк тобокелдиктер боюнча милдеттүү талаптарды белгилейт.</p>
	<p>НПИС долбооруна тиешелүү СЭС</p> <p>Дүйнөлүк Банктын 10 стандарттарынын ичинен НПИС долбооруна 8 стандарт колдонулат, алардын ичинен 4 экологиялык стандарт негизги болуп саналат:</p> <p>Экологиялык стандарттар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • СЭС 1 — Экологиялык жана социалдык тобокелчиликтерди жана таасирлерди баалоо жана башкаруу • СЭС 3 — Ресурстарды натыйжалуу пайдалануу жана булгануунун алдын алуу

	<ul style="list-style-type: none"> • СЭС 6 — Биоартүрдүүлүктү сактоо жана жандуу жаратылыш ресурстарын туруктуу пайдалануу • СЭС 8 — Маданий мурасты коргоо <p>Бул стандарттар НПИСтин экологиялык башкаруу системасынын өзөгүн түзүп, чакан добордун бардык этаптарында — скрининг, баалоо, пландоо, курулуш, эксплуатация — милдеттүү түрдө колдонулат.</p> <p>СЭП.pdf</p>
--	--

4-сессия: Экологиялык жана социалдык скрининг

<p>Экологиялык жана социалдык тобокелдиктерди башкаруу жол-жобосу</p>	<p>Долбоордун алкагында экологиялык жана социалдык (ЭжС) тобокелдиктерди башкаруу долбоордун бүткүл цикли бою жүргүзүлөт, долбоорлорду тандоо этабынан баштап, аларды ишке ашыруу жана мониторинг жүргүзүү менен аяктайт. Бул жол-жоболордун негизги максаты - Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдарынын жана Дүйнөлүк банктын стандарттарынын талаптарына ылайык айлана-чөйрөгө жана калкка тийгизүүчү терс таасирлерди алдын алуу, минималдаштыруу жана контролдоо. ЭжС-башкаруу жол-жоболору долбоорлорду тандоо жана ишке ашыруу процессине интеграцияланган жана экологиялык жана социалдык скринингди, тобокелдиктерди баалоону, зарыл болгон уруксат берүүчү документтерди аныктоону жана аларды жумшартуу боюнча чараларды иштеп чыгууну камтыйт.</p> <p>1-кадам. Долбоордун экологиялык жана социалдык скринингине баа берүү жана талдоо биринчи этапта бардык сунушталган иш-чаралар милдеттүү түрдө мыйзамдуулукка текшерилет. Этаптын максаты - долбоордун төмөнкүлөргө ылайык келишин текшерүү:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Долбоордун максаттарына; • Тьюу салынган иш-чараларга тиешелүү эмес; • Экологиялык жана социалдык талаптардын көз карашынан алганда ишке ашырылышы мүмкүн. <p>Четтетүүлөр тизмеси боюнча текшерүү Долбоорду аныктоо процессинде төмөнкүлөр зарыл:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сунушталган иш-чаранын экологиялык жана социалдык четтетүүлөр тизмесине ылайык келишин текшерүү; • Долбоордун алкагында жол берилбеген иш-чараларды, масштабына жана ишке ашыруу жерине карабастан, алып салуу. <p>Кабыл алынгыс иш-чаралардын түрлөрүнө төмөнкүлөр кирет:</p> <ul style="list-style-type: none"> • курал-жарак жана жардыргыч заттарды өндүрүү жана жүгүртүү; • алкогольду, тамекини жана психотроптук заттарды өндүрүүнү колдоо; • расмий макулдашуусуз өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактарында иш жүргүзүү; • критикалык маанилүү жаратылыш жашоо чөйрөлөрүнүн жоголушуна же деграляциясына алып келген иш-аракеттер; • уруксатсыз токой ресурстарын масштабдуу коммерциялык даярдоо; • тьюу салынган же өзгөчө кооптуу пестициддерди колдонуу; • дамбаларды куруу же реконструкциялоо;
---	--

- эл аралык суу жолдорун пайдалануу;
- маданий мурас объекттерине таасир этүүчү иш-аракеттер;
- мажбурлоо эмгегинин, балдар эмгегин эксплуатациялоонун жана адам сатуунун бардык түрлөрү.

Кабыл алынгыс
иш-аракеттердин т

1.2. Улуттук мыйзамдардын талаптарын текшерүү (Айлана-чөйрөгө таасирди баалоо) Долбоордун улуттук экологиялык талаптарга шайкештигине параллелдүү түрдө текшерүү жүргүзүлөт, атап айтканда:

- Айлана-чөйрөгө таасирди милдеттүү түрдө баалоого тийиш болгон экономикалык ишмердүүлүктүн түрлөрүнүн тизмеси боюнча талдоо жүргүзүлөт (8-тиркеме);

- Айлана-чөйрөгө тийгизген таасирге толук баа берүү (Айлана-чөйрөгө таасирди баалоо) же "Айлана-чөйрөнү коргоо" бөлүмүн даярдоо талап кылынабы, аныкталат

2-кадам. Сунушталган иш-аракеттерди скринингтен өткөрүү — экологиялык жана социалдык тобокелдиктердин мүнөзүн жана деңгээлин аныктоо, ошондой эле аларды башкаруу үчүн ылайыктуу инструменттерди тандоо.

Дүйнөлүк банк сунушталган долбоорлорду иштердин түрүнө жана масштабына, жайгашкан жерине, аймактын алсыздык деңгээлине, ошондой эле мүмкүн болуучу экологиялык таасирлердин мүнөзүнө жана көлөмүнө жараша төрт категорияга бөлүүнү сунуштайт.

«Жогорку тобокелдик» категориясы — айлана-чөйрөгө олуттуу, ар түрдүү жана мүмкүн болгон кайтарылгыс таасирлерге дуушар болуучу чакан долбоорлор Мындай долбоорлор үчүн толук экологиялык баалоо жүргүзүү талап кылынат.

«Жогорку тобокелдик» категориядагы долбоорлор НПИС алкагында каржыланбайт.

«Маанилүү тобокелдик» категориясы — экологиялык тобокелдиктери олуттуу болгон долбоорлор. Бул учурда кеңейтилген скрининг жүргүзүлүп, таасирлерди жумшартуу чаралары иштелип чыгат. Айлана-чөйрөнү башкаруу планы (ПУОС) же Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы (ПУОСС), ошондой эле Мониторинг планы даярдалат.

Маалыматты ачыкка чыгаруу жана коомдук консультацияларды өткөрүү милдеттүү.

«Орточо тобокелдик» категориясы — экологиялык тобокелдиктери чектелүү жана башкарууга мүмкүн болгон долбоорлор. Адатта, жөнөкөйлөтүлгөн ПУОС же стандарттык чараларды жана жөнөкөй мониторинг планын камтыган ПУОС чек-листи колдонулат.

«Төмөн тобокелдик» категориясы — экологиялык тобокелдиктери минималдуу болгон долбоорлор. ПУОСС чек-листи колдонулат, ал айлана-чөйрөнү коргоо, калдыктарды башкаруу, чаң жана ызы-чууну азайтуу, ошондой эле эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы боюнча жалпы талаптарды сактоону камтыйт.

5-сессия: Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы (ПУОСС)

<p>ПУОСС көлөмү жана максаттары</p>	<p>Айлана-чөйрөнү башкаруу планы (ПУОС) / Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы (ПУОСС) НПИС алкагындагы долбоорлорду ишке ашыруу учурунда сөзсүз сакталууга тийиш болгон милдеттүү документ болуп саналат.</p> <p>ПУОСС төмөнкү багыттар боюнча чаралардын комплексин камтыйт:</p> <ul style="list-style-type: none"> • айлана-чөйрөгө тийгизилген терс таасирлерди алдын алуу жана жумшартуу; • жаратылышты коргоо чараларынын аткарылышына мониторинг жүргүзүү; • долбоордун катышуучуларынын ортосунда жоопкерчиликти бөлүштүрүү. <p>Бул чаралар курулуш, реконструкциялоо жана объекттерди эксплуатациялоо процессинде колдонулуп, айлана-чөйрөгө тийгизилген терс таасирлерди жоюуга же аларды кабыл алууга боло турган деңгээлге чейин азайтууга багытталат.</p> <p>ПУОСС же анын кыскартылган формасы — ПУОСС чек-листи төмөнкү маселелерди камтыган мүнөздүү жумшартуу чараларын сүрөттөйт:</p> <ul style="list-style-type: none"> • эмгекти коргоо жана техника коопсуздугу; • жер казуу иштерин жүргүзүү; • катуу жана кооптуу калдыктарды башкаруу; • чаңды, ызы-чууну жана чыгындыларды азайтуу. <p>АРИС НПИС алкагында каржыланган бардык иш-чаралардын Дүйнөлүк банктын экологиялык талаптарына, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына шайкештигин камсыз кылуу үчүн мониторинг жүргүзүүгө жоопкер.</p> <p>Экологиялык мониторинг ПУОС же ПУОСС чек-листинин негизинде жүргүзүлөт жана долбоордун алкагында каржыланган иштер жүргүзүлүп жаткан участокторду үзгүлтүксүз текшерүүнү камтыйт. Бул үчүн курулуш жана реабилитация иштерине көзөмөл жүргүзүү формасы колдонулат, ал экологиялык мониторингде практикалык мааниге ээ.</p> <p>Подрядчылар жана долбоордун бенефициарлары ПУОС/ПУОСС чек-листинин талаптарын сактоого милдеттүү. Подрядчы уюм курулуш баскычында жаратылышты коргоо чараларын ишке ашыруу үчүн жооптуу кызматкерди дайындашы керек. АРИС бул талаптардын аткарылышына көзөмөл жүргүзөт жана бузуулар аныкталган учурда подрядчыларды кабардар кылып, түзөтүү чараларын көрүүнү талап кылат.</p> <p>Эгерде аныкталган бузуулар жоюлбаса, АРИС контракттардын шарттарына ылайык таасир этүү чараларын жана санкцияларды колдонууга укуктуу. ПУОС жана ПУОСС чек-листи тендердик документацияга киргизилет жана подрядчылар үчүн милдеттүү болуп саналат.</p>
<p>Мазмуну: Айлана-чөйрөнү башкаруу жана социалдык айлана-чөйрөнү</p>	<p>Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы (ПУОСС) айлана-чөйрөгө тийгизилген терс экологиялык таасирлерди жумшартуу чараларын, ошондой эле мониторинг жана институционалдык камсыздоо боюнча иш-чараларды камтыйт. Бул чаралар НПИС алкагындагы чакан долбоорлорду ишке ашырууда колдонулуп, айлана-</p>

<p>башкаруу планы жана мониторинг планы</p>	<p>чөйрөгө тийгизилген терс таасирлерди алдын алуу, азайтуу же жоюу максатын көздөйт.</p> <p>Экологиялык тобокелдик деңгээли орточо болгон долбоорлор үчүн ПУОСС иштерди ишке ашыруу процессинде мүмкүн болуучу таасирлерди башкаруу жана жумшартуу үчүн зарыл болгон бардык иш-чараларды бириктирген натыйжалуу инструмент болуп саналат.</p> <p>Долбоордук цикл үч этапка бөлүнөт: курулуш, эксплуатация жана эксплуатациядан чыгаруу. Ар бир этап үчүн алдын ала баалоонун негизинде аныкталган маанилүү экологиялык аспектилер жана мүмкүн болуучу таасирлер көрсөтүлөт. Ар бир аспект боюнча таасирлерди жумшартуу чаралары иштелип чыгып, тизмеге киргизилет.</p> <p>ПУОССто ошондой эле төмөнкүлөр каралат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • таасирлерди жумшартуу чараларын ишке ашырууга кеткен чыгымдарды инвестициялык жана эксплуатациялык чыгымдарга бөлүп эсептөө; • бул чараларды киргизүү жана аткаруу боюнча тараптардын институционалдык милдеттенмелерин жана жоопкерчилигин аныктоо. <p>Талаптардын жана милдеттенмелердин аткарылышын текшерүү, ошондой эле таасирлерди жумшартуу чараларынын натыйжалуулугун көзөмөлдөө үчүн Мониторинг планы иштелип чыгат. План сапаттуу жана ишенимдүү мониторинг жүргүзүү үчүн зарыл болгон негизги маалыматтарды, анын ичинде мониторинг объектилерин, параметрлерин, ыкмаларын, мезгилдүүлүгүн жана жооптуу адамдарды камтыйт.</p> <p>Мындан тышкары, Мониторинг планында мониторинг жүргүзүүгө байланышкан чыгымдар (инвестициялык жана үзгүлтүксүз), ошондой эле аны ишке ашыруу боюнча институционалдык милдеттенмелер аныкталат.</p> <p>Мониторинг планы иштелип чыгып, долбоорду ишке ашыруу процессине киргизилгенден кийин, АРИС белгиленген мөөнөттөрдө подрядчылардан жана техникалык көзөмөл жүргүзгөн инженерлерден отчетторду талап кылат жана алынган жыйынтыктарды Дүйнөлүк банкка сунушталуучу мезгилдик отчетторуна киргизет, ошондой эле аларды көзөмөл миссияларынын жүрүшүндө колдонот.</p> <div style="text-align: center;"> <p>Тиркеме_баалоо баракчасы_ПУОСС_</p> </div>
<p>6-сессия: Чек-лист (ПУОСС)</p>	
<p>Чек-лишти (ПУОСС) колдонуу боюнча жалпы сунуштар</p>	<p>НПИС алкагында экологиялык тобокелдиги төмөн болгон долбоорлор үчүн, мисалы мектептердин, бала бакчалардын, медициналык мекемелердин жана башка коомдук инфраструктура объектилеринин курулушу жана реабилитациясы боюнча иш-чараларда, экологиялык башкаруунун жөнөкөйлөтүлгөн инструменти катары ПУОСС чек-лишти колдонулат.</p> <p>ПУОСС чек-лишти чакан көлөмдөгү иштер үчүн Айлана-чөйрөнү башкаруу планын даярдоодо оптималдаштырылган ыкманы камсыз кылуу максатында иштелип чыккан жана жакшы тажрыйбанын принциптерине негизделет. Чек-лист формасы колдонууга ыңгайлуу жана долбоорлорду экологиялык баалоо бөлүгүндө Дүйнөлүк банктын талаптарына шайкеш келет.</p> <p>Типтүү чек-лист формасы жергиликтүү деңгээлде анча чоң эмес таасири бар курулуш-монтаждоо иштерине байланышкан келишимдер боюнча таасирлерди жумшартуунун негизги стандарттык чараларын</p>

	<p>камтыйт. Чек-листте НПИС долбоорлорун ишке ашырууда экологиялык талаптарды сактоо үчүн зарыл болгон Айлана-чөйрөнү башкаруу планынын негизги элементтери берилген.</p> <p>ПУОСС чек-листтин колдонуунун максаты — аны подрядчылар чакан көлөмдөгү иштерди аткарууда практикалык колдонмо катары пайдалануу, ошондой эле тендердик жана контракттык документациянын курамына милдеттүү талап катары киргизүү болуп саналат.</p> <p>Чек-лист 3 бөлүктөн турат:</p> <p>1-бөлүк. Сүрөттөмө бөлүк, анда долбоордун жана объекттин сүрөттөлүшү берилет, институционалдык жана мыйзамдык аспектилер, иштердин техникалык мүнөздөмөлөрү, потенциалды өнүктүрүү боюнча иш-чараларга болгон мүмкүн болгон муктаждык, ошондой эле консультацияларды өткөрүү процесси көрсөтүлөт. Бул бөлүк, адатта, 1–2 беттен ашпайт. Зарыл учурда кошумча материалдар тиркелиши мүмкүн.</p> <p>2-бөлүк. Экологиялык скрининг боюнча чек-листти камтыйт, анда иш-чаралар жана айлана-чөйрөнү коргоо боюнча мүмкүн болгон маселелер жөнөкөй формада («Ооба» же «Жок») бааланат. Эгерде жооп «Ооба» болсо, анда таасирди көзөмөлдөө жана жумшартуу чаралары, ошондой эле аларды аткарууга жоопкерчилик так көрсөтүлгөн тиешелүү таблица бөлүгүнө шилтеме берилет.</p> <p>3-бөлүк. Долбоорду ишке ашыруу жана курулуш-монтаждоо иштерин жүргүзүү учурунда мониторинг жүргүзүү планын камтыйт. Бул бөлүктө экологиялык тобокелдиги орточо болгон долбоорлор үчүн колдонулуучу ПУОС форматы сакталат жана 2-бөлүк менен 3-бөлүктү подрядчылар үчүн тендердик документациянын курамына киргизүү, андан кийин иштерди аткарууда чаралардын ишке ашырылышын көзөмөлдөө каралат.</p> <p>МАЗМУНУ:</p> <p>A) Долбоор жана объект тууралуу жалпы маалымат; B) Коопсуздук чаралары жана эмгекти коргоо боюнча маалымат; C) Экологиялык таасирлерди жумшартуу чаралары; D) Мониторинг планы.</p>
7-сессия: Мониторинг жана отчеттуулук	
Мониторинг жана отчеттуулук	<p>НПИС алкагындагы долбоорлорду ишке ашыруу учурунда АРИС ПУОССта, жөнөкөйлөтүлгөн ПУОССто же чек-листтерде каралган экологиялык таасирлерди жумшартуу чараларынын аткарылышын камсыз кылат жана көзөмөлдөйт.</p> <p>Экологиялык коопсуздук талаптарына шайкеш келбеген учурлар аныкталса, долбоордун айлана-чөйрөнү коргоо боюнча адиси бузуулардын мүнөзүн жана себептерин талдап, иш-аракеттерди белгиленген талаптарга шайкеш келтирүү үчүн зарыл болгон түзөтүү чаралары боюнча чечим кабыл алат. Зарыл болгон учурда, аныкталган бузуулар жоюлганга чейин каржылоону токтотуу сунушталышы мүмкүн.</p> <p>Мониторинг планы талаптардын жана милдеттенмелердин сакталышын тастыктоо, ошондой эле экологиялык баалоонун алкагында же «Олуттуу» жана «Орточо тобокелдик» категориясындагы долбоорлор үчүн аныкталган таасирлерди жумшартуу чараларынын натыйжалуулугун жана чыгымдарын көзөмөлдөө үчүн инструмент катары колдонулат.</p> <p>ПУОСС сыяктуу эле, Мониторинг планы долбоордук циклдин этаптары боюнча түзүлөт: курулуш, эксплуатация жана эксплуатациядан чыгаруу. План сапаттуу жана ишенимдүү</p>

	<p>экологиялык көзөмөл жүргүзүү үчүн зарыл болгон негизги маалыматтарды камтыйт, анын ичинде:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мониторинг объектиси жана параметрлери; • мониторинг жүргүзүлүүчү жер; • өлчөө жана байкоо жүргүзүү ыкмалары; • мониторингдин мезгилдүүлүгү жана узактыгы; • белгилүү параметрлерди көзөмөлдөөнүн зарылдыгын негиздөө; • жооптуу аткаруучулар. <p>Мындан тышкары, Мониторинг планында төмөнкүлөр аныкталат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мониторинг жүргүзүүгө байланышкан чыгымдар (инвестициялык жана үзгүлтүксүз); • аны жүргүзүү боюнча тараптардын институционалдык милдеттенмелери. <p>Мониторинг планы иштелип чыгып, долбоорду ишке ашыруу процессине киргизилгенден кийин, АРИС подрядчылардан жана техникалык көзөмөл жүргүзгөн инженерлерден экологиялык чаралардын аткарылышы жана мониторингдин жыйынтыктары боюнча мезгил-мезгили менен отчетторду талап кылат. Алынган маалыматтар АРИСтин Дүйнөлүк банкка сунушталуучу мезгилдик отчетторуна киргизилет жана Банктын көзөмөл миссияларынын жүрүшүндө колдонулат.</p>
8-сессия: Кайтарым байланыш механизми (КБМ)	
<p>Даттанууларды кароо механизми/кайтарым байланыш механизми</p>	<p>НПИС долбоорунун негизги кызматкерлерине, контракт боюнча иштеген кызматкерлерине, ошондой эле долбоордун бенефициарларына Даттанууларды кароо механизми (ДКМ) / Кайтарым байланыш механизми (КБМ) жеткиликтүү болот. Бул механизм аркылуу алар долбоорду ишке ашыруу учурунда пайда болгон маселелер жана көйгөйлөр жөнүндө билдире алышат.</p> <p>КБМ даттанууларды кароонун укуктук механизмдерин алмаштырбайт жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык арыз ээлеринин сотко же башка ыйгарым укуктуу органдарга кайрылуу укугун чектебейт. Бул механизм долбоордун деңгээлинде маселелерди жана эмгекке байланышкан даттанууларды ыкчам чечүү үчүн жеткиликтүү инструмент катары түзүлөт.</p> <p>КБМ тууралуу маалымат бенефициарлардын жана долбоордон таасир көргөн адамдардын арасында жалпы маалымат каналдары (МКК, социалдык тармактар, коомдук жолугушуулар, жумушчу кеңешмелер), ошондой эле АРИС тарабынан даярдалган окуу жана маалыматтык материалдар аркылуу таратылат.</p> <p>Долбоор төмөнкү маалыматтарды камсыз кылат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • МОС/МРЖнын камтуу чөйрөсү; • арыз ээлеринин укуктуулук критерийлери; • кайрылууларды берүү тартиби (кайда, качан жана кантип); • жооп алуу мөөнөттөрү; • купуялуулук принциптери жана анонимдүү кайрылуу мүмкүнчүлүгү. <p>КБМ тууралуу маалымдуулукту жогорулатуу боюнча кампаниялар жергиликтүү МКК жана башка байланыш каналдарын колдонуу менен туруктуу негизде өткөрүлөт, мында калктын алсыз катмарларын камтууга өзгөчө көңүл бурулат.</p>

КБМ менен кеңири таанышуу үчүн QR-код аркылуу өтүңүз

